NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE
Washington

Instructie voor

de Barbiers Jonghers / ende ten ghemeynen simpelen man / leerende de maniere om wonden te genesen / Salven / Plasteren / Olien / Wateren / eñ drancken te maken / midsgaders veel schoon remedien tot alle ghebreken des lichaems / meest al geprobeert ende waerachtich bevonden. Met een schoon Tafele om alle dinck haest te vinden.

T Ghedruckt Thantwerpen op die Lombaert de veste teghen over den witten Hasewint by my Marten de Ridder ghesworen boeckprinter vander K. M. gheadmitteert. Ende bi Cornelis vanden Kerchove ghesworen Librarier vander K. M. geadmitteert woonstaende op onser lieuer vrouwen kerckhof aende noortside.

T Met Gratie ende Priuilegie vãn twee Jaren.

SURGEON GEN'L'S OFF 12412 LIBRARY

Aen den Leser

Eminde Leser wy hebben hier tot uwen profijte ghecopuleert een Boecxken inhoudende veel schoon remedien tot diuersche ghebreken des Lichaems / Dye welcke remedien al meest geexperimenteert ende ghevoeert hebben ghemeest by seker geleerde chyrurgijns ende Barbiers / dye wy hier wel by name noemen souden in dien dat set noot ware Ende dit hebbenwi vergadert nyet tot behoeue van gheleerde groote Meesters / maer tot profijte ende vorderinghe van Jonge aencomende Barbier Jonghers / ende meest voor ghemeyn simpel lieden / die tot sulcker plaetsen gheseten zijn / daermen geen goede Meesters ghecrijghen en can : op dat sy haer selven hier wt souden leeren helpen / alst noot ware. Aldus soo nemet in dancke Ende blijft Gode bevolen,

De Ta-

De Tafel.

Tot Wonden. Cap. i.
Een ooghe water voor de ooghen / daer een schelle opwast Cap. ij.
Van bloet laten Cap. iij.
Gheswollen beenen Cap. iiij.
Om bloet te stelpen Cap. v.
Diepseer Cap. vi.
Ooghen. Cap. vij.
Een ooghewater. Cap. viij.
Verstopte leden. Cap. ix.
Kinnebacken. Cap. x.
Berghist. Cap. xi.
Hoest. Cap. xij.
Gheswel. Cap. xiij.
Ooghen Cap. xiiij.
Ooghewater. Cap. xv.
Speenen. Cap. xvi.
Quade wanlicheyt Cap. xvij.
Galenus plaester Cap. xviij.
Mundificatijf Cap. xix.
Clappoozen Cap. xx.
Unguentum Deliccatijf Cap. xxi.
Ooghen. Cap. xxij.
Unguentum Album. Cap. xxiij.
Cancker. Cap. xxiiij.

Teghen die Peste. Capittel xxv.
Populier salue Capittel. xxvi.
Eenen baendoeck Capittel xxvij.
Olie van Balsamen Capittel xxviij.
Oude zeer water Capittel xxix
Witte salue Capittel xxx
Om te maken een Discutijf Cap. xxxi.
Vercrompen serruwen Cap. xxxij
Bloedtstelpen Cap. xxxiij
Tandtsweer Capittel xxxiiij
Om een Disiecatijf te maken Cap. xxxv
Om te maken een grauw salue die goedt is op wonden ñ alle oude zeeren Cap. xxxvi
Een goede roode salue die hart is ende goet tot alle wonden Capittel xxxvij
Om een goede olie te maken Cap. xxxviij
Een grauw salue tot quade beenen xxxix
Cotroslijf Cap. xl
Goghen Capittel xli
Confortatijf Cap. xlij
Witte zalue Cap. xliij
Balsamum Artificiale Cap. xliiij
Wonden dranck Cap. xlv
Basilicum Cap. xlvi
Een goede olie om wondē te genesen xlvij
Manlichent Cap. xlviij
Om bloedt quijt te maken Cap. xlix
Wonden Cap. l.

Om

Om te maken een costelic water teghen de
spasma ende popelcije Cap. li.
Aqua palma Christi Cap. lij
Root aensicht Cap. liij.
Aqua fabarum Cap. liiij
Aqua caulina Cap. lv
Artijck Cap. lvi
Opriment Cap. lvij
Colyrium Lanckfranc Cap. lviij
Om camerganck te hebben Cap. lix
Coutse Cap. lx
Hooftsweer Cap. lxi
Bloet Cap. lxij
Winter inden voet Cap. lxiij
Bloet Cap. lxiiij
Crauwagie Cap. lxv
Seer hooft Cap. lxvi
Quade tanden Cap. lxvij
Quaet zeer Cap. lxviij
Quade kele Cap. lxix
Quade tonghe Cap. lxx
Quaet dinck Cap. lxxi
Gheswollen blase Cap. lxxij
Kindernaelkens Cap. lxxiij
Seer hooft Cap. lxxiiij
Gheswollen blase Cap. lxxv
Tanden Cap. lxxvi
Gheborsten zenuwen Cap. lxxvij

Quade ooghen. Cap. lxxviij.
Exteroogbe. Cap. lxxix.
Voor peerdē die opgereden zijn. Cap. lxxx.
Trauwagie. Cap. lxxxi
Om wijn wt water te scheydē. Cap. lxxxij.
Gheschoothept. Cap. lxxxiij
Boosten Cap. lxxxiiij.
Om saechtelic te swerē. Cap. lxxxv.
Voor de ghene dye gheen slupmen en connen lossen. Cap. lxxxvi.
Sweerende vingher. Cap. lxxxvij.
Tegen de wormen. Cap. lxxxviij.
Quade windē of tpleuris Cap. lxxxix.
Voofhept. Cap. xc.
Haestelijcke siecte Cap. xci.
Tantsweer Cap. xcij.
Teghen de lupsen. Cap. xciij.
De roose int aensicht. Cap. xciiij.
Dye heesch is. Cap. xcv.
Teghen seer kelen / ende quade boest vanden hoest ende Flupmen Cap. xcvi.
Tegen groten tātsweer. Cap. xcvij.
Om.i.schelle vādē oogē te doen. Cap. xcviij
Een ooghewatere. Cap. xcix.
Teghen Freuese. Cap. c.
Teghen amboestichept Cap. ci.
Gheelsucht. Cap. cij.
Clappoore. Cap. c.iij.

Tot ver

Tot dwa:dē zeere vedē. Cap. c.iiij.
Tegē op blaſinge eñ pijne inde cullē. ca. c.v.
Ghelwollen manlicheyt. Cap. c.vi
Steen. Cap. c.vij.
Die inde lēdē ſiecke zijn. Cap. c.viij.
Die vrout zij in haer fondamēt. Ca. c.ix.
Om eenen ſplinter oft dooriē wt te doē. ca. c.x
om een Extersoghe te verdrijuen Ca. c.xi.
Tegē coude ouer wech tſwinters Ca. c.xij.
Coutſe. Cap. c.xiij
Preſeruatijf tegē de Peſte. Cap. c.xiiij.
olye van varen. Cap. c.xv.
Eenen medicinalen dranck bouen alle dranc
ken Cap. c.xvi.
Conſilie de Greyn. Cap. c.xvij.
Tegen tſeercijnſt artic Cap. c.xviij
Teghen de Potten. Cap. c.xix.
Teghen quade beenen Cap. c.xx.

FINIS.

Tot Wou-

Als een wonde geſtopt is vanden bloede/ende als ghi wilt dat die plaeſter valle ſonder zeer doen/ neemt dz wit vanden ey wel geſlagen met olie van Olyuen oft van Roosen olie ende legghet op de wonde met werck.

¶ Wonden.

Als een wonde niet wel dragen en wil/eñ ooc om in een verſche wonde te leggē/ neēt twee oncen Terpentijns gewaſſcen mz wijn den dooder vā eenen eye te ſamen gemenghet met een luttel ſofferacns/ Dit ſuldi in de wōde doen/ Eñ wil ſi haer niet wel tierē/ſo legt daer op een papken vā terwen bloemē met wijne/ende met olie tſamen gheſoden/ ende warm daer op gheleet.

¶ Een ooghe water voor dooghen daer een Schelle op waſt. Cap. ij.

Neemt een glaz vol wijns eñ twee lepelen honich eñ alſoo veel ſouts alſmen met twee vingerē oppemen mach/ eñ doet dat in een beckē/eñ rueret wel onder een eñ latet dan twee nachtē ſtaen eñ dan doeget door eenen doec eñ latet ſtaē claren/eñ dā ſoe doettet in de oogen diet te doē heeft. ¶ Bloet laten. iij.

Een menſche diemen ſal laten / ende men die ader niet vinden en can / die ſalmen een

salienbladt onder zijn tonghe legghen/ ende die ader sal haer openbaren/ Ende op die stede daer dye ader lept/soo salmen nemen een luttel roets ende bindet op dat gat vander aderen daer sy ghelaten is/ende dye stadt salmen thien iaren lanck op die ader vinden sonder twijfel.

¶ Ghelwollen beenen. Cap. iij.

Neemt mos van eycken boomen/ende siet dat met wijne/ende legghet daer op.

¶ Item noch.

Neemt wedewijnde dats caprifolye/ende siedt dat met wijn/ende al warm daer op gelept. ¶ Om bloet te stelpen. Cap. v.

Neemt aloe/wyerooch/ende draken bloet/bolus armenicus/haser haer wel clepn ghesneden/van elcx euen vele/oft twee dragma/ende dan neemt spinne ghewreeft datmen inder moelen vindt/wit vanden eye ende menghet tsamen.

¶ Dropseer. Capittel. vi.

Als dat dropseer heeft langhe ghedurert/sal zalmen nemen eenen pot waters/ende eenen pot wijns/ende een hant vol souts ende laten dit sieden te samen een goede wijle/ende hiermede salmen dat seer wasschen/ende dan salmen nemen wit vanden eye/ende alsoo veele terpenthijns ende olie van roosen tsamen onder een

der een gheclopt ende opt seer ghelept.

¶ Oogben. Cap. vij.

Dye zijn oogben gheslooten heeft/neemt tsap van Agrimonien/ende alsoo vele roose-waters/vrouwen soch ghemengt onder een/ende legghet daer op met kempen werck.

¶ Ooghewater. Cap. viij.

Een goet ooghewater/neemt wit Roosen water/twee loot wijnruptten/water een loot venckelwater dyre loot/goutwortelen water twee loot. Dit salmen tsamen minghen/ende doen daer toe vier loot camfers cleyn ghesloten/ende wijnent te samen/in een wijsel/ tot dattet wit wort.

¶ Verstuptte leden. Cap. ix.

Neemt een hantvol lisaet/pappelen metter wortelen een hantvol/ghedroochde roose een hantvol/stoot elck alleene/Dan soo menghet tsamen met kempwerck in vrouwen soch/en de legghet daer op/ende smeeren dat let met olie van bahelere.

¶ Kinnebacken. Cap. x.

Dye de kinnebacken wee doet dat van couden coempt/dye sal nemen roosen camille/lysaet/van elcx een hantvol/siedt dit tsamen en de doet daer toe een deel boteren/ende legghet daer op al warm.

¶ Verghift. Cap. xi.

Die hen-

Die kennen wil oft een menſche verghenen is oft nyet. Neempt Heeren bloemen / ende bindtſe op den rechten arm/wort ſi ſwart/ſo is hy verghenen.

Hoeft. Capittel. xij.

Siedt venckel met de wortelen in ſchoon water/ende drincket nuchteren / ende vaſt daer op vier vren lanck.

¶ Gheſwel. Cap. xiij.

Tegghen gheſwel op beenen oft op een ledt/ Neempt poeyer van ipſaet een onche. Spedt dit in room/ende legghet daer op al warm/ oft witbroot ſiedet in wijne / ende legghet al warm daer op.

¶ Ooghen. Cap. xiiij.

Dye ghequetſt is in zijn ooghen/dye ſal nemen dwit vanden eyeren/ende Goudt wortelen/ende ſieden dit tſamen/ende clepnſet doot eenen doecke/ende doet vanden natte in dye ooghen.

¶ Ooghe water. Cap. xv.

Een goet ooghewater/Neempt een quaerte nadts/de twee deel wijn / ende het derdendeel watere. Ende dye quaerte moet neghen Troeſen houden / Ende tot elcken Troeſe/

doet der-

doet dry thien naghelen/ende tot elcken reoe
se wit coper alsoo groot als een muscate/ Siet
dit claer.

¶ Spenen. Capittel.xvi.

Tegheu die spenen/Neemt mater een hant-
vol sout een luttel/ Siedt dit in swijnen smout
ende legghet al warm daer op dijpe oft vier-
werff.

¶ Quade manlichept. Cap.xvii.

Tegheu eenen quade manlichept / Neempt
wijn edick/gheseghelde eerde/ Vptargprum
vangoude/olie van olijuen/menghet claren
ende legghet daer op.

¶ Tselue.

Neemt spolen/weechbreede vlieder baeyet
hier mede/ende ist van binnen veruuylt / soo
neempt water van mans een glas vol / ende
doet daer toe Vitriolum Rhomanum / alsoo
groot als een leut van eenen vinghet ende la
tet dat ghesmolten is / dan soo zalment daer
in doen met eender spupten ende legt daer in
wiecken van lijnwaet/ende slaet daerom ee-
nen warmen doeck.

¶ Galienus placster. Cap.xviii.

Neempt hars/peck/coep ruet/was/terpen
tijn/van elcx euen vele/olie van lpsaet / dats
ghenoech si/breect dat Peck met Hars/ ende
dat was wel clepne/ende smeltet metter olie
op een

op een cleyn vier/ende doet daer den terpen tijn/ende dan doeghet door eenen doeck/ende alst coel is/ende dan doen daer in Colofonien een once/wel cleyn geschooten/ende men ghet wel onder een.

¶ Mundificatijf. Capittel.xix.

Om een mundificatijf te maken/Neemt honich ende ghersten meel/ende witte clampe/ende dat te samen ghemenget/ſupuert oude zeeren.

¶ Clappoeren. Capitcel.xx.

Teghen clappoeren dye verswoeren zijn/So neempt sulcker in een coolbladt ghewonden ende braepet inde asschen/ende dan salmen daer op leggben/het sal binnen vijf vren een gadt hebben/ende dan neempt tarwen bloemen/ende dooperen van eyeren/ende honich/ende maken daer aff een plaester.

¶ Unguentum Diſcatijff. Cap.xxi.

Neempt Lapis Calaminaris drp oncen/ceruse een once. Uptargyrium auri/Vitriolum album twee oncen/ende dat al te samen gebroken/ende dan salmen nemen olie van olijven twee pondt ende sesse oncen was. Maer dese twee salmen te samen smelten/ende dan salmen nemen myrrhe ende wyeroock/pias van elcx euen vele/drp oncen. Dese drye salmen breken/ende maken alsoot behoort.

¶ Soghen

¶ Ooghen. Cap. xxij.

Teghen ooghen dye droeue zijn / Neempt wijn van Granaten ende honich onder een ghemengt/inde ooghen.

¶ Vnguentum Album. Cap. xxiij.

Neempt wit was/ende olie van olijuen een Dragma/ende dat tsamen ghesmolten. Dan neemt ceruse dry onchen/ Vpthargirium een onche/ende dat te samen gebroken/ende dan doet daer in olie al roerende/ende alst bynae coudt is/dan neempt wit vanden drye eye/en de een scrupulus campfers/ Ende een luttel wijn azijn/ende bieken dat wit vanden eye daer mede/ende al dat ander by nae cout is.

¶ Cancker. Cap. xxiiij.

Neempt een lepel vol honich/alsoo terwen bloemen/sout/peper/van elck eenen lepel/en de bernent al te samen in een pieren panne/ ende maken daer poeder aff/ ende van desen poeder doet op den Cancker tlimorghens en de tsauonts/ende wasschet met oryne / ende met wijn/ende doet altijt dat poeder daer op het sal gheneesen.

¶ Pestilencie. Cap. xxv.

Dits een medicijn/teghen dye Pestilencie. Inden persten salmen den menschen te drincken gheuen dyen dict aencoemt/ Diaculum magnum Galeni getempert met eenen cruy

de dat

de datmen heet Schabieuse oft met betonien
Dit verdaet het fenijn binnen den lijue. Dat
helpt dat het fenijn niet ter herten en come.
Want als ffenijn ter herten daet / soo is dye
mensch doot. Ende dye hem wachten wille
daer teghen eert coempt/dye sal nemen Foli
blader/ende Graemblader/vlierblader ghe
stampt met witten wijne/ende doent door ee
nen doeck/ende latent staen claren/ende dan
doet daer in poeder van witten Gengber/en
de latent alsoo staen/ende saet hem dat alsulc-
ken Plaghe quame / soo drincket ssmorgens
nuchteren / neghen morghen achter een / en
de dan gaet daer ghi wilt. Want als ghy den
dranck in ghedruncken hebt / dan en mach u
binnen den seluen dach niet deeren / binnen
den seluen Jare. ¶ Item. Ooch een mensche/
die buysen beginnē te comen/so salmen nemē
mostaert sact ende vlieder blader / ende dan
stampet wel te gader / ende macktt daer een
placster aff / ende leggket daer op.

¶ Populier salue. Cap. xxvi.

Om te maken Populier salue. Neempt bot-
ten van Populier boomen / ende oudt Ber-
ghensmeer te samen ghestooten / wel cleyne
in eenen pot ghedaen/ende dan soo late staen
een Jaer lanck / ofte een halff Jaer lanck.

Dan so

Dan soo neemt pennicblader/plompe bre-
men/honts tonghe/hacrstonghen/ garuuwe
blassum/roode koolbladeren/ nachtschade te
samen ghestooten/dat sap wtghedruct in een
teple/ende dan neemt dye pot metten botten
ende doetet in eenen ketel ouer tvier dat wel
heet is/ende neempt een cleet / ende douwet
daer dore in dat sap also eepn wt/datter niet
in en blijft dan dye basten vanden botten/en
de dan soo neemt twee oft drp pondt bergen
smeer ende schapen ruet een pondt / oft daer
na dat ghi des anders vele hebt/ende smeltet
in eenen ketel dit bergensmeer ende schapen
ruet/ende dan so ghiet dat sap metten botten
dat een onder dander tsamen inden ketel/en-
de siedet een half vre lanck of meer/ende dan
latet staen coelen/ ende neemt dat bouen aff/
want het sal onder dick zyn.

¶ Een Baendoeck. Cap.xxvij.

Om te maken eenen baendoeck/ Men zal
nemen twee oncen myrrhe/twee oncen wyc-
rooch/twee oncen melrosaet/twee oncen spe
ghelhars/schepenruet een halff once. Siedt
dit al te samen ouer tvier/ ende wachtet wel
dat nyet en berne/ende als ghy̆t vanden vyc
re doet/so moetty daer eenen doeck in steken

¶ Olyvan Balsamen. Cap.xxviij.

Als ghi Olyvan balsamen distilleren wilt

also ghi

alsoo ghy wel weet ghelijck alsmen aqua fortis doet / dat eerste water dat wt deser distillatie gaet sal wesen claer als fonteyn water / ende dat ander ghelijck geelgoude / ende het sal vlieren op dat eerste water ghelijck Olye Ende wanneer het beghint roodt te werden ende dicke ghelijck claren honich dat sal zijn dat derde water / dat eerste water Balsammen. Neempt een pondt terbentijne gomme clemi een once m. thuris mastich / van elck een vele / once twee lignum aloes / een once Cariofilati galange / Cynamomum van elck een vele een onche ende een half. Et fiat totum in puluere / et misceatur bene totum cum terbentine predicte et ponatur in aūtbite in cineribus / et distilla cum alembico sicut aqua fortis / prima aqua et secunda oleum / et tertia vere balsamum.

¶ Oude zeerwater. Cap. xxix.

Om te maken een water om alle oude zeeren mede te ghenesen. Neempt aqua capri-olij / aqua endiuie / ende petau van elck een vele / ende op vier wel gesoden / ende dan salmen daer in doen metrosarum ende spaensgroen van elck een vele een once wel ghepulueriseert.

¶ Witte zalue. Cap. xxx.

Om te maken een witte zalue. Neempt pul-

weren cruyse / ende Olye van stouzen / ende wat Campher / ende wepnich wijn azijn wel te samen ghestooten.

¶ Om te maken een Visen slijk. Cap. xxxi.

Neempt terwen bloemen ende wit vanden eye een ouche azijns wel te samen ghestooten ende dan salmen daer inne doen Golns.

¶ Vercrompen zenuwen. Cap. xxxij.

Tot alle vercrompen zenuwen. Neemt pier wormen een vyerendeel pondt. Wye sulcx verdrincken in leuende water / ende ghi sult se daer inne laten ligghen vier vren langh / en de dan sulcxse stooten met dat water in een maniere van zalue. Dan sulcx daer in menghen olye violarum / oleum rute / oleum nardinum ende een dragma arungis canis een ouche dealthea een ouche opicion een ouche een wepnich was dat hert ghenoech si. Wyer mede sulcx dat lidt smeeren / ende ghy sult een stuck vander blasen daer op slaen / dat dye zalue inden doeck niet en trecke.

¶ Bloedt stelpen. Cap. xxxiij.

Om bloet te stelpen. Neempt consolida maior / dats mans conselye / bolus armenicus / een ouche Griecx perk / dyne onchen mastick wyerooch van elcx euen vele. Wese sulcx alle samen pulueriseren / ende menghen dat met wit vanden ey / en de men mach daer mede

vermaken

vermaken gebroken beenen alsmen daer toe doet luttel met rosaz/eñ stoff vand maelen.

¶ Tandtsweer. Cap. xxxiij.

Neempt een glas vol ghebranden wijns en de daer onder een nootschelpe vol olye van spike ende wat souts daer tor/dit salmen doē seden op dye helft/ende dan ist goet voor die pijne der tanden daer in gedaen een luttel te mael als si gegaet zijn/dzmēt daer indoē mach.

¶ Om een Dissecatijff te maken. Cap. xxxv

Neemt een pont wit was/olye van mastick/ terra sigillata/oppoponic van elcx euen vele een once terpentijn colofonie van eickx euen vele een diagma. Dese voorscreuen gommen en salmen niet in doen voor dattet ander ghesoden is. Dan salment afsetten ende roerent wel. Dese zalue droocht natuerlic wel.

¶ Om te maken een graeu zalue die goet is/ op wonden ende alle oude zeeren. Cap. xxxvi

¶ Neemt olie vā roozē eē vierdeel pont. Lapis calaminaris eē half vierdeel ende ses clute terra sigillata/eē half vierdeel scepēruet/ eñ een onche terpentijns eñ wat ceruse ende een luttel campffers.

¶ Een gorde roode zalue die hart is eñ goet tot alle wonden. Cap. xxxvij.

¶ Neemt een half pondt was/een half pondt hars/een half pondt schapenruet/ende een

half pondt terpentijn/ende een half vierendeel bolus armenicus/twee onces Lythargirium/twee dragmā sanguis draconis / twee dragma mastich.

¶ Om een goede olie te maken. Cap. xxxviij.

Om een goede olie te maken dye is voor alle gheswollen leden/ende dye vele wtwerpen als bloet ende ander quade corruptien / ende ock goet in verschen wonden/ende die qualic hosten. Neempt olie van olijuen twee pondt/ ende latense seer heet worden/ende doet dan daer inne dese gommen / Mastic/myrrhe/wierooch/galbanum/lapdanum/momumye / ende pulueriseret wel ontwee/ende doetse in dese heete olie/ende latet daer inne smelten/ ende doet daer inne een half once terpentijn/en de laet daer in smelten/ende bieket wel cleyne/ende doet daer inne een onche Spaensch groen/ende roeret wel.

¶ Eē graeu zalue tot quade beenē. Ca. xxxix

Neempt Lapis calaminaris/bolus armeni lythargyrium/ossus combussis/ geraruphini was/hars/terpentijn/schapenruet/oleum rosarum/twas/hars/schapenruet iersk gesmolten/ende roerent ende doen daer in de pulueren.

¶ Corrosijf. Cap. xl.

Om een gat te makenwaernien wil. Neemt calx vi-

calx viua/arsenicum sublimatum / sal peter/ sal gemma. Dese moetmen wel cleyne puluerisseren/ende menghense met zeepe/ende alst wel ghemengt is/soo salment stellen in eenen ouene/ende latent drooghen/ende maken puluer daer af. Maer men en salt niet legghen op ininctuerrn oft op zenuwen/ten ware dat seere verwert ware. Dats te weten te dessen seeren dat gheen quaet doen en mochte ende alsment leggen wilt/soo salmen nemen een plaesster van ledere/ende die plaester sal gemaect zijn van diaculum/ende bestrijcken omtrent met olie van rosen oft popeloen/ende leggen daer ouer wit vanden eye met olie van rozen

¶ Dooghen. Capittel. xlı.

¶ Voor dye pijne in dooghen. Neemt woert gheset dat witte colerum. Neemt gewasschen ceruse een once/sarcocolla een once / dye Ammidum/twee oncen dragantij/een once opij. vijf dragma. Men puluerisere alle dese dinghen subtilicken te ghele/ende het wordt een zalue. Dan zalment temperen met vrouwen melck oft aqua rosarum.

¶ Confortatijf. Cap. xlıı.

¶ Om te maken een confortatijf. Neemt naghelen ende pype caneele/van elck en onche galigaen twee oncen anijs dye onchen ende ghepuluerisseert ende gemet in heeten sieden.

ende twee

ende twee onten ſuycker/eñ vier onten zeem ende menghet onder een / ende beſughet als ghÿ̃t van noode hebt/met coelden water oft met biere.

¶ Witte zalue Capittel. xliij.

¶ Neemt een onche ceruſe/dat is ſpaens wit oleum roſarum vier onten ende wit was een onche eñ wit van eye/eñ tſamen alſt behoort.

¶ Balſamum artificiale. Cap. xliiij.

¶ Neempt oleum amandelen/ammere twee dragma oleum witten mancop drÿ onten gal banum twee dragma myre een dragma oppoponac vijf dragma. Dit ſalmen maken ende vergaderen alſoot behoort / ende welcken gÿ̃ dye nyet pulueriſeren en mach / ende ſedent te gader in eenen tennen oft ſteenen vat in eenen ketel met water/ende dan neemt een pinte roolwaters/ende doet daer inne ſulfer wel pulueriſerende ende eelder ſauie een hãt vol ende ſtamptſe wel clepn ende douwet ſapwt/ende ſtelt dat inde ſonne/ende latet prepareren/beſughet als ghi wilt.

¶ Wonden dranck. Cap. xlv.

¶ Neemt agrimonie/rooden bpuoet/fenkel betonie/matelieuen/buglosſen/van elck euen vele een hantvol. Dit te ſamen in eenen nyeuwen eerden pot/ende doeter toe twee quaerten wÿns/ende doet den pot wel vaſt toe dat

daer geen

daer geē locht wt en mach/ſiedet op die helft
eñ latet cout worde/eer ghi die ontſtoyt/dan
ſo behoudet zijn cracht ende dan iſt goet.

¶ Baſilicum. Capittel. xlvi.

¶ Neēt was haro peck/vā elcx eenē vele vper
oncē terpētijn/twee oncē coepē vet vijf oncē
wierooc/dz ſuldi daer in doen als de zalue by
na cout is.

¶ Eē goede olie ō wōdē mede te genezē. xlvij

¶ Neēt roosemarijn/cōſili de grepn/betonie
garwē/hōtſcribbe/cel ſauie/vā elcx euen vele
een hantvol eñ ſnijtſe eñ doetſe in eenē ſchoo-
nē pot mz eenē ſtoop olie vā lijnſaet/eñ latet
ſtaē eē maēt oft troee/eñ dā ſuldijſe nemē/ eñ
ſiedēt wel eñ dā alſſe genoech geſodē is doet-
ſe doo: eenē ſroonē doec/eñ is goet tot wōdē.

¶ Maulichent. Cap. xlviij.

¶ Neēt eē pint azijs/eñ eē half roolewater eē
pint wegebreede water/eē half once alupns/
eē half loot wit coper roet/eñ dit ſiet op tder
dēdeel eñ dā neēt eē lutel cāferseñ doet daer
in. ¶ Om bloet quijt te makē. Cap. xlix

¶ Neēt electuariū/eñ ſupcker roſaz/eñ van
elcx euē vele eē half once-mz lauwē biere tſa-
wonts eñ ſmorgens. ¶ Wonden V.

¶ Neēt eē half pōt was. iij. oncē wittē herſt/
een half pont ongheſouten botere/een vierē
deel ſchapenruet een oncke terpentijn. Dan
ſo ſiedet

soo sedet te gadere/ende cleynset door eenen doeck/dan eest goet tot alle wonden.

¶ Om te maken een costelijck water teghen de spasma ende popelepe. Capittel li.

Neempt een pot vander besten malueseyen ende doet in eenen schoonen eerden pot / dye gelasurt is ende nyeu/ende dan doet daer toe drie pondt bloemen van lauendre/principalic dye bladeren vanden coppen / ende stoppet wel vast toe dat daer gheen lucht wt en mach Ende men sal grauen eenen put in dye aerde dipe voeten diepe / ende setten den pot daer inne/ende werpen dye aerde daer weder op/ ende latent daer staen neghen daghen lanck ende op den neghensten dach salmen den pot wederom wtnemen ende leggen die voorscreuen substancie in een clocke/ende latent daer in distilleren/met eenen coelen brande / ende dan salment doen in een glasen vat/ende stellet dipe maenden lanck in dye sonne dat hem geē lucht en ontga/eñ dā moedp als voork is

¶ Aqua Palma Christi. Cap. lij.

Dat is water gemaect van crupde dat heet xps Palmē eñ dz heeft wortelē als .ú. handē/ eñ mē maket aldz. Neēt dz crupt mettē wortelē eñ maect daer water af/dz geneest alle geswel buptē eñ binnē op datmēt nuchterē drie negen morgē/ende het sterct dye leden ende

het con

het confoiteert die zenuwen eñ noch alle manieren vā siecheden/eñ het meerdert die natuere/ende het gheneest ooc wonden buptē ende binnen op datment drinckt.

Om een water te makē soo neemt eē crupt datmen heet onser vrouwen zeghel. Neempt die wortele metten bladerē van elck euen vele eñ bernt daer water aff. Dit water heeft schoone virtupten/ want waer een menschē gheschoten met eenen pīle/eñ dat den pīl so stake datmen niet en mochte wtrūghen/soo gheeft te drincken vanden water voorseruē twee weruen sdaechs/ ende legt op die wonden wit vanden eye/ende met werck/ het geneest ooc wonden binnen ende bupten/ ende ooc gheswellen.

Cvoot aensicht. Cap. liij.

Om een aensicht dat root ende ruydich oft vierachtich is. Neempt gengber ende gallici hout ende note muscaten ende caneel al euen vele/ende puiueriseret/ende dan ghedaen in wīnaelīn ende een luttel venchel daer onder ende settent op twier eñ latent opsieden/ende dan daēnsicht daer mede ghewasschen/ het sal daer mede gheneesen.

Aqua fabarum. Cap. liiij.

Dats water datmen maect van Boonen. Neempt die bloemen vanden boonen als sī

bloepen

bloeyen/ende bernt daer water aff/ ende dat water repnicht alle sproeten oft placken int int aensicht/ende wie zijn aensichte daer mede waschtdat sal aisoo schoon zijn oftet ghe-blauckedt waren.

Aqua caulina. Cap. iv.

Dats eē costelic water/datmē zeer behoeft totten menschen als gewonde ghescha-tē ge-steken oft ghequallen/ Heeft een cruyt ghe-heeten bruoet dats in latijn artemysia/ Dat cruydt sulcx ghedeen met water oft met wijn oft met twee tsamen op die helft/ende ghecft hem te drincken alst van noode is.

Artijck Cap. lvi.

Teghen den Artijck/ Soe neemt een ghent met zijnen smeere/eñ dat smeer van eenen ca-ter eñ een manipulus kerssen van eenen wil-den verchen eñ laten dat tsamen braden indē ghent/eñ laten dat smout daer in een schoon panne/eñ als die ghent genoech ghebra dē is dan salmen dat smeer doen in een busse/ende smeren daer mede den siecken teghen een eycken vier/ende wrijuet wel ende zeere tot dat betert/ maer my en mach corst afslaten/ want het en is gheen clein sake. Probatū est.

Opiment. Cap. lvij.

Opiment is eē corrosijf dat haer afneemt ende en laet ghcen wederom wassen alsment

siedt

ſedt in watere niet leuenden calck. Dan ſoe ſalmen nemen een plupme ende daer inne ſtee ken / ende beſien oft de plupme afghaet / ſoo eeſt ſterck ghenoech gaen ſ aff / ſoo ſtrijcket dpe plaetſe daer ghp dat haer wech hebben wilt met eender vedere. Want anders ſo ſou de tuel mede af gaen / ende ſaluet dpe ſtede niet elpe van roosen.

¶ Colpinum Vanckfranck.
Cap. lviij.

¶ Neempt Aqua Plantaginie / Aqua Solaſti / van elckp euen vele / ende doet daer inne Alupn / Coper roodt / Ende wit Spaenſch Groen van elckp euen vele een halff loot honich een once / mengt dpe wel onder een / en de ſpoelt daer met / dan ſoo doet daer op dpe puluere. Neempt roode hoolwortelen / puees Vapis Aloe / van elckp euen vele / een vieren deel loodts cecuſe / een half loodt / mengher onder een / ende maeckt daer puluer aff / ende ſoo moochdijt beſighen alſt van noode is / ende ooch ſtreelen maken daer na.

¶ Om Camerganck te hebben.
Capittel, lx.

Men ſal nemen om camerganck te crijgen / ij. oft. iij. roſſen wijndruyuen ſñ een vperken

pittaw

pittan ende wat botere ende wat suyckers/ ende om een negemanneken soffraens daer in/ende laten dat te samen sieden/ende nemē dan een commeken bÿcans vol/ende morselen daer wat broots in/ende suppen dat so in dat is goet voor den camerganck.

¶ Item noch.

Men sal nemē vanden besten hamelvleesch dat men crÿgen can/ghen vlayen. Neempt daer af het sop met edel sauie gesoden/ Neēt een half commeken van dien sope ende daet daer in eenen doper van eenen eye/wel cleinkens onder eē geruert ende doet dat broots vol verluys vanden besten dat ghy crÿghen esndt/ ende duncht dat so te samen in/ dats ooch goet voor den Camerganck ende ghy sult zeer loslen.

¶ Camerganck.

Men sal nemen een pinte suet melck/ ende sedense/Als sy ghesoden is/nemen dan eenē lepel vol melck eñ doen daer een boon groot zeep in/ende slaen dat also cleyn alsmen een ey slaet/ende doen dat dan weder in dander/ ende duncken dan een commekē wtc en ghi vermuecht/dats emmer also goet voor den Camerganck/dan men isser meer sieck af dan van dander.

¶ Camerganck.

Men

Men sal nemē olij van Olīue de suetste die-
men can gecrijghen/en voesse van bier en on
der een gheroert ende warm ghemaect ende
wat supcuers daer in gheschrapt / ende een
croesken vol ghedronckē eens oft tweemael
so vele alsmen can verdraghen.

¶ Coutse. Cap. lx.

Men sal nemen edel sauie een note muscate
ende stoot se onder een/ende doet se door eenē
schoonen doeck met rijnschen wijnazijn /eñ
dat salmen drincken als de coutse compt/ dat
is goet daer voor.

¶ Hooftsweer. Cap. lxi.

Neemt ouden leem ende sout ende zeepe eñ
azijn eñ dwit van een ey/ende legghet in een
koolblaet ende bindet met eenen doeck ond
v voeten als v die coutse aencoempt.

¶ Vloet Cap. lxij.

Neempt wortelen vā peterselie en veuckel-
saet/calissihout roslaen die steenē wtghedaē
en bruoet/ysope/betonie/Neempt van elck
een handtvol met sop van ervueten/eñ drinct
daer aff des morgens eenē halven croes vol
met twee oft drie lepelen wijns/ Als ghi ca-
meerganck behoeft so neemt oor daer mede
senebladeren/Dit is goet als de vrouwen dē
vloet niet ghecrijgen en connen.

¶ Winter inde voet. Cap. lxiij.

Men

Men sal nemen werck eñ steken dat in cout water/ende legghen dat op dē voet daer de winter in is met soudt ende bindet daer op met eenen lynen doeck.

Tvoet. Cap. lxiij.

Neempt eenen pot schoñschen wijn ende een loot soelpe/een handtvol peterselie ende een handt vol vsope/ende dat op dye helft gheso den in eenē nieuwen pot ende ghedroncken nuchterenende houdt v stille.

Crauwagie. Cap. lxv.

Neempt om een negemanneklē witte cerus se/om een negemāneklē terment̄yn/een clein lepelken olye van olyue tsop van eenen arae giappel/ende wat souts ende settet tsamen opt vier/ende roeret onder een/ ende dat sal worden een salue/ende crauwt v daer mede voor tvier al warm.

Seer hoot. Cap. lxvi.

Men sal nemen papelen heescrupt ende dat in pisse gheseoden/ende dat wtghenomen en ghestooten/ende dan een placster daer af ge maect ende opt hoest ghelept/ ende met dye gheseoden pisse gewasschen twee oft drij mael Dan een pech placster opghelept ouer al het quaet seer/het sal gheneesen.

Quade tanden. Cap. lxvij.

Dis goet den ghenen die quade tanden heb

ben

ben te nemen lapis calaminaris ende dat ge
daen in wat vloet waters ende daer alle mor
gben mede ghestreken van eenen halven stup
uer.

¶ Quaet zeer. Cap. lxviij.

Men sal nemen zeepe mostaert en boteren
onder een ghemaect al warm ende daer me-
de ghestreken thien oft tweelfmael / het sal
daer mede ghenesen.

¶ Quade kele. Cap. lxix.

¶ Neemt witten hondenstrōt met wat biers
ghewreuen van een/ende dbier warm ghe-
maect onder een gheruert ende so gegorgelt
twee oft drye repsen/het ghenees.

¶ Quade tonghe. Cap. lxx.

¶ Neempt oin een oort honich rosaet ende
strūcht die tonghe daer mede twee oft drye
repsen/het sal beteren.

¶ Quaet dinck. Cap. lxxi

Die een quaet dinck heeft van binnen daer
thooplen open is / die op een quade plaetse
ghewees heeft/daer salmen op legghen van
buyten eenen sueren Appel ghebraden al
swart van buyten ende van binnen ghestre-
ken met Olij van roosen eens oft twee mael
het ghenees.

¶ Gheswollen blase.

Cap. lxxij.

Neemt

Decrempt olij van roose ende azijn onder eē
gheruert ende warm gelept op de blase met
eenen wullen doeck/ Noch salmen nemen sce
pen ruet daer het lijf open gheuonden is eñ
mede gheslreken/ het sal daer mede genesen.

¶ Kindernauelkens. Ca. lxxiij.

Op kinder nauelkens die wt zijn/ is goet ge
slreken ende met een bandekien ghebonden
eens daechs smorghens het smout vā dassen
en ruetken van geytkens te samen/ Ruetken
verstijft en smout van dassen ghencest.

¶ Seer hoest. Cap. lxxiiij.

Neet raepsmout en azijn en dat onder een
geruert tot dattet een salfken is en dan daer
mede gheslreken/ het gheneest.

¶ Ghelwollen blase. Cap. lxxv.

Men sal nemen camillebloemen / betonie/
eñ roosebladere eñ dat ghevaen in een saxen
eñ dat opgheseden in een pinte pittau / ende
dat met doecken ghelept op de blase die ghe-
swollen is van winden.

¶ Tanden. Cap. lxxvi.

Lapis calaminaris om een oort ghehaelt
inde apoteke ende leggben dat in eenē croes
loopende water/ende daer mede wastmē die
quade tanden alle daghe eens/een maent lāc
ghedurende/ Met desen water maectmen
oec die swarte tanden schoone.

Geboirlē

¶ Gheboirsten zenuwe. Cap. lxxvij.
Had pemandt een zenuwe ghebo:sten / dye sal eenen heeten bierdoeck al warm daer op binden eenen dach ende eenen nacht ende mz olie van roose strÿcken het sal gheneesen.

¶ Quade ooghen. Cap. lxxviij.
Alne dats cruyt met blaeuwe bloemkens/ Dit salmen opden contrarien arm onder die oxsele binden denghenen die quade ooghen beghinnen te crÿghen.

¶ Exterooghe. Cap. lxxix. jjj. Cap
Men sal nemen een verssche mossel ende leg ghen dye opde exterooghe tsaonts met ee nen doeck een repse ofte twee/ si salder mede wtgaen/ende legghen dan daer op een hepl plaester.

¶ Voo: peerdē die opgeredē zÿn. Cap. lxxx.
Neempt celidonie ende stampt dat ende ne met dat sop daer aff ende legt dat op de quet suere met doecken vÿf oft ses mael/ het sal ge neesen.

¶ Crauwagie. Cap. lxxxi.
Dye zÿn handen open zÿn van crauwagie/ dye salse wasschen int sop van celidonie twee oft driemael het sal daer mede gheneesen.

¶ Om wÿn wt water te scheydē. Cap. lxxxij
Neempt merck van biesen ende legt dat in den croes die vol wÿnsende waters is onder

¶ een/en

een / ende neemt dat merch dan wt / ende leg ghet weder ander daer inne / dat water sal dan wten wijn schepden.

¶ Gheschoonthept. Cap. lxxxiij.

Een onche Peter olie / ende een vierendeel pondts olye van bape / ende twaelf eyeren / wel versch te samen onder een / een olye ghemaeckt van dye eyeren / ende noch daer onder in dyen het noodt ware / wat witten termentijn / ende wortel van polipodium.

¶ Gheschoonthept.

Alder eerst moetmen nemen olye van Roosen / ein eenen haluen stuyver om mede te strijcken / wanttet daer mede versuet / voort gheue ick ons te drincken mondp / tsauonts als ghi gheten hebt met sueten melcke. Daer nae npet meer te eten noch te drincken. Dit is voor de gheschoonthept.

¶ Gheschoonthept.

Een vrouwe dye gheschoont is van binnen dye moetmen stupten met twee puelinghen aen een / alsoe nau als ghi condt. Ende voort moet sy drincken een vperken malueseye / ende daer in olie van olijuen om eenen haluen stuyver.

¶ Gheschoonthept.

Waert dat pemandt zijn gheschoonthepdt langhe ghehadt hadde / ende van bupten ver-

cout ware

coudt ware / dan moetmen nemen eenen pot suetmelcx gheseden / ende roose olye / ende met lynen doecken al warm gheslreken / den eenen doeck naden anderen.

¶ Gheschoonthept

Waert inde blase is / moetmen maken twee puelinghen / ende dye blase te schoonen met een houtsweleken / om dye olye daer inne te ghieten.

¶ Gheschoonthept.

Om te heylen van binnen salmen nemen / Confilie de greyn / ende nepte / ende gherruwe / ende bethoenie / ende slooten dat te samen / tsauonts ende tsmorghens nuchteren te drincken.

¶ Gheschoonthept.

Men sal nemen Dialthea / ende Olye van roosen onder een gheruert / ende dan dat op dye blase ghelept / met eenen lynen doeck en de een lapken wullens dye huer verwonden hebben en de gape gheswollen is / het sal daer mede vergaen.

¶ Gheschoonthept.

Neempt olye van gheschoonthept / in wat byerenbroots / alle morghen drye ofte vyer droppelen / Ende eten dat inne dye te bande gaet. Ende is seer goet voor dye gheschoonthept.

¶ Gheschoonthept.

Noch is goet voor de gheschoonthepdt / het smout van dassen/ Olie Benedictus/ olie van serpenten teyn. Te samen ghemenget op een hontsvellekens ghedaen aen eenen bandt/ ofte een plaester ghemaect daer op/ dits de principale.

¶ Gheschoonthept. Peck plaester.

Een half once wierooch/ een once swart pec een once spieghelhars/ een halff once bergen smeer/ een once was/ ende dit al te samen onder een ghesmolten/ ende daer doecken in ghestreken ende een plaester af ghemaect / dit is goet op de gheschoonthept voor oude lyeden/ ende eenen dranck van binnen

¶ Gheschoonthept.

Een swarte plaester dyemen heet een Trissche plaester.

Neemt een pint olyp van olijue/ ende neempt eenen nyeuwen pot die wel ghesoodt is/ ende doet dye olie daer in/ ende latet staen sieden/ op een cleyn vier/ ende stroept daer inne een loot lythargyrium auri/ ende dat suldp onder een rueren. Noch stropt daer in een oortsken loetwit/ ende een loot myrrhen/ ende een loot campffero ende dit salmen sieden tot dat tet swart is/ ende dan neempt doecken / ende duetse daer inne/ ende dan neemptse wt/ ende laetse

de laetse een luttel druppen/ende dan steecktse in eenen eemer couts waters/ende dan soe bieptse wt/ende beschichtse alo ghi wilt.

¶ Gheschoorthept

Eenen dranck voor de gheschoorthept/ daer men de peck plackeren op lept voor dye oude lieden. Neempt een pijnte wijns in eenen nyewen eerden pot. Daer doet in om eenen stuyuer walschodt/voor eenen haluen stuyuer peter olie/een onche van tsap vanden wortelen Polipodium ende een halff onche celidonien (goutwortel) een half onee soffraen/ dit suldy al te samen wel sieden/ende desen dranck suldy ghenen den seecken die gheschoort zijn/ al ligghende neghen daghen lanck tsmorghens ende tsauonts eenen croes vol warm ende dese moeten te bande gaen een half iaer lanck/ nae dat si twee maenden gheleghen hebben

¶ Gheschoorthept. Eenen dranck.

Neemt dat binnenste van die wortelen van uetelen/en gariffilaet cruyt/ consili/ olmondi al euen vele. Dese salmen schoon wasschen en de stampense clein/ ende doent dan in eenen pot met witten wijn/ende stopt den pot wel vast toe/dat daer gheenen aessem wt en gae/ Desen dranck salmen tot viermael drinchen/ des morgens/ende des middaechs/ende des auonts/ende des middernachts/ ende alst

wt is/

wt is maeckt weder een ander / neghen ofte thien daghen.

¶ Gheschoorthept der Kinderen.

Neempt Wortelen van vlper / ende siedtse in melck / ende dan doetse daer wt / ende dan siedtse in water / dan wrijpt het vlper wech / ende dan drinckt dat melck smorghens / ende dat water tsauonts / acht ofte neghen daghen lanck / ende laetse dan noch wel eenen maent oft ses weken ligghen / nae dat si wel hebben.

¶ Die gheschoort oft gheswollen zijn.

Neempt hapi van eenen hase / ende meerchden honich tsamen / ende maect daer een pilleken aff / alsoo groot als een boone groot / ende swelghen dat in drye oft viermael / ghy sult daer mede gheneesen binnen thien oft twelef daghen.

¶ Eenen goeden dranck voor dye Gheschoorthept.

Neempt groote confilide greyn ende Gethonie / ende verbena (pfercruyt) ende grijse com / ende dat al tsamen ghewasschen / ende dat dan gheslooten ende eerst al cleyn ghesneden / ende ghedaen in eenen pot wijns / ende eenen pot waters / ende dat tsamen gesoden sy dye helft ende dat dan wtghedaen / ende dan

dan doot eenen doeck laten gaen / ende dye salmen te drincken geuen / smorghens ende auonts / ende tsauonts / ende tsmidder nachts / een croesken cruydwoot ende byuoet / confili de groen / allefranck / gerwelaet / het laet onder dye netten / op de gracht met vooden noplens.

¶ Gheschoothept.

Voor kinderen dye te bande gaen / zalmen nemen peerde merch / van dachterste schenckels / ende daer wede gheslreken tot datter gheneest.

¶ Gheschoothept.

Veghen gheschoothepdt. Salmen nemen vpuentwintich noten al gheplecht / ende dan bernense tot smoute / ende dan suldy sien ses eyeren wel hardt / ende bernt dye doeyeren tot smoute / ende Olyn van Spike / ende Peter Olye / van elckx twee nootschelpen vol / Oleum Camomilloum / ock eenen eedtlepel vol / ende alsoo veel Olyen van baeyen / Ende eenen bal groot Berghensmeer / dye vellen eerst wel afgheclaen / ende swart ghebernt. Ende dan soo salmen branden eycken hout / ende berckenhout / ende dan so suldy nemen van beyde die voorscreuen sopen van elck eenen

elckr eenen eetlepel vol/meer berckenaps/ dan eyckens/ende dit te samen al een salfken ende dan legter op emplastrum rupture(een plaester van gheschoortheit)op dat cussenneel ken ende een lutsken berghensmeer tusschen dat merack ende dat emplastrum/ende ongeret alle daghe eens achten daghen lanck stil le ligghende. Den pacient sal ligghen meest op sinen rugghe/ende wacht wel dat dan niet meer wt en come.

¶ Boisten. Cap. lxxxiiij.

Dit na uolghende is goet alsmen een boisse heeft dye sweeren wil.

Men sal nemen schoon reghenwater / ende een cruyme van schoon wittenbroot/ende nemen om.i.haluē stuyuer populier zalue/ende een vierendeel suete boter / ende sieden dit al te samen ende nemen van de zalue/ende wryuen se daer mede al de boss ouer/ende dan sal men nemen eenen witten wollen doeck/ende legghen daer op metter seluer zalven / twee weruen saechs also warm als zyt ghelyden can.

¶ Dit nauolghende salmen legghen op een dinck dat sweert om saecht te sweeren.

Capittel. lxxxv.

Neempt suetmelck met gorte ende maken wel heet/maer ten mach niet sieden/ende leg

ghet heet

get heet op so dick men wil.

¶ Voor die ghene die gheen slupmen gelossen en connen. Cap. lxxxvi.

Men sal nemen bruyn heylige ende bonder baerdt ende auersone ende sulcker van elcx een handtvol/en stootent al tsamen eñ doent door met biere ende met wat wijns ende om eenen halven stuyver fijn driakel ende menghet onder een ende maket warm ende also drincken.

¶ Swerende vingher. Cap. lxxxvij.

Alsmen eenen vingher heeft die swerē wil dan salmen nemen sout eñ auersone eñ wijnsense ontstucken ende menghet met seepen eñ leggbet daer op.

¶ Tegen die wormen. Cap. lxxxviij.

Men sal nemen ionghe kersele eñ stootense clein ende douwtse wt eñ drinckt dat sop/ eñ nemen tcrupt daer dat wtghedouwt is ende bindet op uwen nauel.

¶ Quade winden oft fleuris Cap. lxxxix.

Men sal nemen een pepperken maluazepe ende so veel romenpē eñ eē half loot peper ende so veel grepns/ Dat moetmen breken in eenen doeck ende roerent onder een/ ende maket warm ende drinckt al te male.

¶ Voor hept Cap. xc.

Neempt tsmout van honden eñ menghet met

met olyen cñ met den ſyrope van alſſene / cñ ghiet dat in elck oore eenen grooten eerthel-dop vol tſauotns als ghy ſlapen gaet een we ke lanck.

¶ Thaeſtelijcke ſiecte. Cap. xci.

Men ſal nemen vijf oft ſes okernoten eñ ſo veel vijghen eñ wijnruyte cñ alſſen ende eyel ſauie ende auersone elcx een handtuol/ende ſtoutent tſamen met wijnazijn ende nien en macht niet ſieden noch niet doordoen/eñ rue cent ſo tſamen/ eñ ſes ſalmen nemen ſmor-ghens nuchteren.

¶ Tanrſweer. Cap. xcñ.

Die ſchoſſe eñ bladeren van moerboem ge ſoden ende met dat water warm de tanden ghewaſſchen dat doet de pijn ceſſeren.

¶ Teghen die lupſen. Cap. xciij.

Draecht lauendel cruyt bi v/ſi ſullen ſteruē vanden ruechte. Probatum eſt.

¶ Die ſoore int aenſicht. Cap. xciij

Neemt echelen ſedtſe den menſche op dye rooſe int aenſicht/ ende dye ſullen dat bloet daer wt ſuyghen ende die rooſe ſal vergaen. Probatum eſt.

¶ Die heeſch is. Cap. xcv.

Neemt de wortel van netelen ende legſe on der zijn tonghe.

¶ Teghen zeere kelen eñ quade boſt vā den

den hoest ẽn die val stuymen zijn ende vast aẽ die borst hangẽ eñ niet ruymẽ en willẽ. xcvi.

Neempt eenen goeden dranck/Neemt drie pinten reghen waters ende doet daer in een vierendeel ponts rosinen die steenen wtghe daen ende een half vierendeel ponts vijghen ende vloo ende dan doet daer inne twee loot ghestooten soet houts ende een loot hof comijn saets/ende laet dit dan tsamen opsieden op twee pinten ende cleynset dan door eenen doeck ende gheuet den siecken te drinckene. Probatum est.

Teghen grooten tantsweer. Cap. xcvij.

Neemt eenen Peerdecuetel die versch is ende doetet in een panne ende besprenckelse met eẽ weynich azijns ende sedt dat opt vier ends laet den cuetel heel droogh roosten eñ legt hem dan warm met eenen doeck op die wanghen daer die pijn is eñ tsal gheneesen.

Teghen tantsweer.

Neemt groen elsbooms scorsse / ende doet dat buytenste swart oft grauwal af ende dat middelste neemt ende siedet wel in water en de houdt dat inden mont aen die sweeringhe der tanden alsoo heet als ghijt gelijdẽ condt ende alst cout wordt soo spouwet wt ende neemet ander tot dattet beteert. Expertum est.

Om

¶ Om een schelle vanden ooghen te doen.

¶ Capittel. xcviij.

Neempt witten Gengber ende wrÿft hem wel ontwee ende legten dan in rÿnschen wÿne/ende doet dat in dye ooghen dat helpt.

¶ Een ooghewater. Cap. xcix.

Neempt venckelbladeren met de bloemen ende sedtse/in eenen eerden pot / ende stelpt daer een berkien ouer / ende dwater dat aent becken droppelt/ontfanct/ende doetet in een fyole/ende neempt tsmorghens ende tsauonds telcken een droppel in elcken hoeck van dÿn ooghe. Dat is sonderlinghe goet teghen lippende ooghen van couden saken/tsteghen tranende ooghen dye tranen te verdrÿuen/ende die vleck ende schellen inde ooghen.

¶ Teghen Freneste. Cap. C.

Neempt Mostaert saet ende honich / ende wit van eyeren /ende saet van bruuoet /ende bacheler met wÿn ghetempert ende dat al te gader ghewreuen/hier af salmen maken een plaester/ende legghen dye opt hooft den ghenen die in freneslen is/mer men sal hem ierst dat haer af scheren/ende binden hem dan die plaester opt hooft/ende laetse liggben eenen dach ende nacht ende dan doetse af. Daer na maect een looghe van bruuoet van alssen /ende vā witte marrubÿ(marrubiū wiltcrupt) ende laet

ende laet dese wel te gader seden//en dwaet den secken hier mede thooft / soo hÿt heetste mach lÿden/ende dan so legt hem weder een plaester opt hooft als voren. Dit salmen doe dry dagben lanck duerende. Probatum est.

¶ Teghen amborstichept. Cap. ci.

¶ Neempt herstonghe ende ysop / ende siedt dat met bier/drincket. Probatum est.

¶ Gheelsucht. Cap. c.ij.

¶ Neempt Goutbloemen ende soffraen/ende eetse in wat spÿse dat ghi wilt/ende neemt een plaester van zeem ende van ysaet gheseden tsamen ende bindet opden nauel.

¶ Clappoore Cap. c.iij.

¶ Neempt lÿnsaet ende staumpet al cleyn/ende neempt daer toe fenigreeck/ ende olÿuen/ ende water ende siedt dit tsamen/ende maect ter plaesters af.

¶ Tot verwonden zeere beden. Cap. c.iiij

¶ Neempt lubtÿl poeder van wÿnsteen /ende doetet in dye gaten. Dan neemt vesen van lÿnwaet/ende steetse in roosolÿ/ende legget op dat poeder in dye gaten/ende daer bouen legt een plaester ghemaect van was/ende lÿnsaet olye. Ende oft dat vel nyet stroopen en wil soe badet dys maulichept int water daer waterkerss in gheseden is. Oft en condy dat nyet ghecrÿghen/neempt dan water daer in

ghemalen

ghemalen eyelic runde ghesoden is.

¶ Teghen die opblasinghe eñ pijne in de cullen; Cap.c.v.

Neemt dat sap van tusquianus dats bilsem oft bilsenisaet met tarwen semelen ende een luttel edick ghemengt ende maecter een plaester af.

¶ Gheswollen manlichept. Cap.c.vi.

Neemt gherstenmeel/boonen meel/swijnē smout/honich eñ wijn ende maect daer af eē salue ende beslaet die manlichept daer in also warm alsmen lijden mach des morgens ende des auonts tot dattet ghenest.

¶ Steen. Cap. c.vij.

Dit leerde een Jode renea clerck. Neemt saet van bieem/saet van coriander/ saet van steen peterselie ende puluertse clein eñ neēt des eenen halven lepel vol smaels in uwen dranck tsauonts eñ smorgens. Probatū est.

¶ Die inde lendē sieck zijn. Cap.c.viij.

Men sal broot stampen met out smeer ende met wijn azijn eñ plepsterent op die lenden; eñ dat selue doet bilsen crupt gestampt eñ op die lendenen gelept. Probatum est.

¶ Die vercout zijn in haer fondament. c.ix.

¶ Neemt die wortelen van bisem eñ siedtse in water eñ stoektse daer ouer soe dz die hitte slaet in dz fondamēt/het sal purgeren ende

ghenesen.

gheneſen. Probatum eſt.

Om een ſplinter oft doren wt te doen. Cap. c.x.

Neemt haſelaren bladeren eñ ſtootſe wel ontwee/ neemt dat ſap daer af eñ ongepijnt was eñ temperet dat te gader eñ legget daer op. Neemt celidonie eñ ſtootſe met honich eñ legtſe daer op.

Om een exterooge te verdrijuen. Cap. c.xi. 79. Cap.

Neemt ongheleſt calck eñ zeep tſamen gemengt met ſerchen azijn eñ legget daer op als hy een luttel is gheſneden dat helpt.

Tegen coude ouer weeh tſwinters. Cap. c.xij.

Men ſal in nemen veltcomijn (ſiſeli vel aſce gelica) met lancpeper/ ſoo en gheuoeldi geē coude. Mentaſtrum (backmunte wilde munte) Dit crupt in water gheſoden hepilt dye plaetſe daer die huyt af ghegaen is van gaene oft van arbeyden / als ſi daer mede ghewaſſchen wort.

Die moede is van ghaen bade zijn voeten met agrimonie eñ dat ghaen en ſal hem niet letten.

Die bruoet (Artemiſia) aen hem draecht als hi wandelt dye en wort niet lichtelijchen moede.

Coltſe

¶ Coutse. Cap. c.xiij.

Neempt een pinte romenÿe ende een loot greyns dat pulueriseert eñ doetet indē wÿn Daer nae sedtten aē tvier eñ dunct diē drāc alsoo warm als ghy condt. Als ghi dit ghedroncken hebt so muechdi noch eēs de coutse hebben maer niet meer. Probatum est.

¶ Coutse.

Neemt een luttel scherpe salie eñ een luttel centaurea eñ een luttel maioraen oft origaē ende siedet in een pinte rÿnschen wÿn ende na twee oft drey misserere so clepnset door eē stramÿn ende daer na stoot een oft twee noten muscaten ende siedtse tsamen een luttel Dit salmen law in nemen een vre te voren eer de coutse aencompt.

¶ Preseruatÿf tegen die Peste. Ca. cxiij

¶ Neempt polep/wÿnrupt/ holenter bladeren/rooden bpuoet/eñ eycken loofbladeren al euen vele/eñ stoot dit clepn eñ doetet dan met wÿnazÿn door eenē doeck/hier af drinct dry smorghen eenen goeden dranck/ eñ ghy sult die maent wesen ghepreserueert.

¶ Peste.

Alsmē die Peste heeft/eer ghy slaept/ neēt goudtwortel celidonia met die bladeren soo swaer als een pont weeght eñ een hantvol wÿnrupten/eenen pot wÿnedick/Dit ghesoden

den op dpe helft / ende drinckt daer af eenen goeden dronck / ende sweeten daer op. Probatum est.

Peste.

Neemt pus dats ijs ouer zee wortel / elant wortel / herten van vossen / leuer van molen ende drooghtse / ijs dpe opt water liggen nootboomen wortele / dat groenste tusschen beyden / edel magelepn / dpe wortel van edel salie / ende stoot dpe coloquintida een dpeven deel loots / een note muscaet. Dit al te samen ghedaen in twee mingelen azijn in eenen nyen pot wel gestopt / ende siedet op de helft. Drinckt daer af een croesken tsauonts / ende smorghens ende ghy sult ghepreseruert zijn ende drinct ghijt corts na dat v dpe siecte aen coempt / soo suldy gheholpen werden

Olye van varen. Cap. cxv.

Olye van Varen (filix) dpe alle dinck heelt / ende gheneest maectmen aldus. Neemt dpe wortel van veren twee oft dpe handtvollen / ende spoeltse schoone / ende dan sietse een langhe poose in water / ende dan doet der wortelen dat swart aff datter aen is / ende dan snijt se in clepn stucxkens / ende stamptse al clepne in eenen schoonen mortier / ende dan siedt se weder eenen langhen tijt / ende dan suldy vinden dpe olye bouen den sope, ende als dat

dan gheconcht is / so doet dye olye af vanden lope in een schoon glas / ende settet in de sonne tot dat alle dwater verteert is. Dese Olye gheneest datmen anders niet genesen en can.

¶ Een Medicinael dranck boven alle drancken. Capittel. c. xvi.

Om te maken een Medicinael dranck boven alle drancken. Dye goet is teseghen dye dye banden der herten ende tegen giftichent ende tysica ende vercouthent / ende een menschе dye verdroocht die soude hi weder in zijn propes natuere brenghen ende hi is goet teseghen dye oude siecte / al waerse ghedraghen twelf Jaren / ende men maectse aldus.

Neempt eenen stoop dats vier pinten vanden besten rijnschen wijn ende doetten in een glasen flesschе boost vol. Dan soo neempt de se cruyden / galigaen / fijnen caneel / witten gengber / grepn de Paradijs / zeduar / ende garioffel naghelen / van elcken van dese sesse cruyden een onche ende stampense te poeder Ende dit poeder salmen al te gader doen / in dye flesschе met wijne / ende stoppense so vast toe datter gheen lucht in oft wt en mach / en de passet also dat si vol si / eñ nz in en way / en de dan salmense delven onder deerde in eene boomghaert thyen daghen lanck / ende daer nae opgrauen ende wt doen / ende dan is den

dranck

dranck volmaeckt. Men sallen nutten thyen werf sdaechs/des morghens nuchteren/ende des middaechs/ende des auonts telcken drie lepel vol ende niet meer. Ende als ghijen nut her sal draen tot inde planten van uwen voe ten. Dye sieckte en sal soo groot niet wesen/ si en sal binnen veertich daghen genesen zijn Want ick hebt menichwerff gheproeft/ende waer vonden. ¶ Sept de Autheur.

¶ Confilie de Greyn. Cap. c.xvij.

Soo wye besiect is/ende men hem inder siecte confili inden mondt steect/ dye sal terstont ghesont opstaen.

¶ Water van Confili de greyn sulcx aldus bernen. Legt die Confili in wijn/ veerthyen dien lanck/daer na brant water daer af/ het welck veel crachten heeft als volgt.

¶ Des morghens nuchteren gedroncken een half lepel vol alle daghe/sterckt het verstant doet gedenchen vergeten dinghen/het houdt den mensche ghesondt/ende het preserueert hem van gramschap/het purgeert de slijmighe maghe/ende maeckt appetijt.

¶ Eenen grooten lepel vol des morghens gedroncken met een coplen wijns/verdrijft de gicht/ende beuinghe van leden/ende die vercrompenheyt der zenuwen/ende het breeckt den steen/ende doeten metten water wtgaen

ghelijck

ghelijck sandt/het verdrijft dat graueel/ dye steecken inden lichaem/ende in die zeerichz der blasen ende der nperen/ende des herten/ ende der siden/ende verdrijft dye wormen en de de vierdaechse coutse/eñ geneest die milte.

¶ Eenen lepel vol des middaechs ghedroncken met anderen dranck/verdrijft alle droefheyt ende melancolie.

¶ Twee lepelen des morgens nuchteren gedroncken/verdrijft dye vercouthept der boste ende apostomen inden lichaem/ende ghenest die binnen gebroken zijn inden lichaem

¶ Ende dye int hooft ghewondt is ende zijn breeijn ontsoncken is van pijnen/dye sal van dit water dicwils drincken ende hi sal zijn sinnen ende verstant weder crijghen.

¶ Soo wye een spinne gheten oft ander venijn in hadde/dye drincke van dit water / oft slap vā dezē crude eñ venijn en sal nz scadē.

¶ Had een mensch by auontuer oft van sieckten zijn spraeck verloren dye daop eenen blawen lap in dat water/ ende wassche zijn tonghe daer mede het sal helpen.

¶ Den mondt daer mede ghewasschen/verdrijft quaden adem/ende oock den tantsweer alsment inden mondt hout.

¶ Item het verdrijft een siecte int aensicht/ oft melaetschepdt ware/alsment daer mede

wascht/

wascht dergelijcx schoirste hoofde gewasschē.
¶ Item wasschet gichtighe vercrompen le-
den daer mede si sullen gheneſen.
Het verdrijft alle gheſwellen der leden alsmē
se daer mede wascht.
Hst maect goede oogē alsmēt daer in druypt
Het reynicht dat lichaem van rupdicheyt alſ
ment daer mede waſcht.
¶ Tſeghen tſeercijn oft artijck het si vā cou
den oft van hetten. Cap. c.xviij.
Neemt ongheſouten meyſche boter eñ goe
den wijnedick ende ſiedtet te ſamen wel op
ende dan ſlaghet met eenen lepel ende daer
baet dlet dat v ſeer doet alſo warm als ghijt
verdraghen muecht ſonder ſcouwen/eñ latēt
tſeghen een eycke vier in drooghen twee oft
drye reyſen ſdaechs ende latet wel langhe in
drooghen ende ſmeret oft badet hooger dāt
v zeer doet eñ dan neemt van dalderblawſte
hoolenbladeren die ribben wtghedaen ende
legtſe daer op/ende daer bouen eenen wittē
wullen lap ſlaet daer om. Ende op dat dan
tſeercijn niet en vertrecke in een ander ledt
ſoo neempt tſlauonts ende ſmorghens deſen
dranck tſeghen. Neemt eenen eerden pot eñ
doet daer in eenen pot biers ende een loot ca
mijns ende een hantvol edel ſalie ende nepte
oft hatten crupt. Dit ſiedt al te ſamen een v te
lanck

lanck ende dan latet staen clareen ende neemt daer af een croesken smaels ende vindt dese cruyden niet groen so neemt se drooghe. Saculaer olye verdrijft die steechten des artijcks oft sterchijns.

¶ Teghen die pocken Cap. cxix.

Neempt lignū sanctum dats heylich hout oft pockhout/een pont/ ende een half pondt vande schorsse van tselue hout. Legt dit eenē dach eñ nacht te weycke. Dan neempt eenen pot die sesthien pont waters houdt/ eñ sedt dat daer in tot op de helft. Eñ doet daer dan in twee pont goeden witten wijns/ende dect den pot altijt toe. Dan neempt daer af smorghens in maniere van een syrope ses oncen alle morghen wel vroech. Ende slaept recht condy. Ende als ghy eten oft drincken wilt soo drinckt altijt van dit water. Eñ en drinct nymmermeer gheenen wijn voor dat ghi genesen zijt/dat is binnen twintich dagen meer oft min. Ende ghi sult sien dattet v wel gaen sal. Het is ghepropheert.

¶ Teghen quade beenen al waert oock datter maden wt liepen. Cap. c.xx.

Neemt geroockt vlees dat drie iaer oudt is/ende bernt dat int vier te puluer dattet asschen worden. Dan neempt bergegalle ende maeckt van dese twee dingen een salue/

ende

ende ſmeert de beenen hier mede met eenen vederken.

FINIS.

DIt teghenwoordighe boeckxken ghe-intituleert. De Inſtructie voor alle Barbiers Jonghers / ende den ghemeynen man. Is ghevisiteert ende ghe-approbeert/by Meeſter Jan Goſwini vã Oſchot Prochiaen van ſint Jacobs kercke/tot Antwerpen. Ende is toeghelaten ende ghe-conſenteert vande Keyſerlijcke Majeſteyt Marten de Ridder gheſworen boeckprinter vander K. M. gheadmitteert. Ende Cornelis vanden kerckhove gheſworen Librarier vãder K. M. gheadmitteert. Tſamen te moghẽ printen oft doen printen/vercopen eñ diſtribueren dit boeckxken/waert hen believen ſal. Duerende den tijt van twee iaeren naeſtcomende. Eñ is verboden bynde K. M. allen anderen boeckprinters eñ boecvercoopers tſelue te printen oft contrefapten oft doen contrefapten den voorſchreuen tijt duerende/op de pene in onſe brieuen van Octroye begrepen. Ghegheuen tot Bruſſel den. xxviij. Februarij. Anno. M. CCCCC. XLVIIJ.

Onderteeckẽt by M. Philips de Lens.

SURGEON GEN'L'S
LIBRARY

Med. Hist.
WZ
240
I58
1548